

"ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתי רוח חכמה" (כח, ג)

העוסקים במלאכת המשכן - "תפמי לב"

בכל צוויי ה' על מלאכת המשכן, על הכלים ועל בגדי הכהונה אנו מבחינים בהדגשה מיוחדת החוזרת על עצמה - הקב"ה מצוה שהעוסקים במלאכה יהיו "חכמי לב".

ולכאורה קשה, כשאדם עומד לבנות לו בית, הוא אינו מבקש שיביאו לו אדם חכם, אלא מחפש אחר בעל מלאכה טוב, שהרי עבור רצוף ובניה לא צריך לב אלא זוהי אמנות שיש לדעת את אופן עשייתה. מדוע, אפוא, בבניית המשכן חיפשו דוקא את חכמי הלב? מפני מה לא כתוב "וכל בעל מלאכה יבוא ויעשה", אלא "וכל חכם לב בכם יבוא ויעשו" (לה, י)?

זאת ועוד, הכתוב אומר: "ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתי רוח חכמה" - אם מדובר היה באנשים חכמים, מדוע צריך היה למלא אותם ברוח חכמה נוספת? ויתרה מזאת, מה פרוש המושג 'חכם לב'? הלא לכאורה החכמה אינה מצויה בלב אלא במוח!

שאלה נוספת מתעוררת למקרא הפסוקים בהמשך, בהם כותבת התורה "ויבואו כל איש אשר נשאו לבו" (שם לה, כא), ועלינו להבין מה הכוונה 'נשאו לבו'.

בביטוי דומה אנו משתמשים בתפילה מדי יום ביומו: "אהבת עולם אהבתנו ה'... חמלה גדולה ויתרה חמלת עלינו" - הקב"ה מרחם עלינו עוד יותר ממה שמגיע לנו, "ותלמדנו חוקי חיים, כן תחנונו אבינו אב הרחמן" - אנו מבקשים שיחוס עלינו כמו שריחם על רבותינו למען שמו הגדול ולמען אבותינו, ומהי הבקשה שאנו מבקשים בעקבות כל זאת? "ותן בלבנו בינה" - תן לנו בלב בינה, כדי להבין, להשכיל ולשמוע את דברי התורה.

ויש להבין, וכי בלב משכילים ושומעים? הלא מקובל שהחכמה מצויה במוח והשמיעה - באזניים!

תפמי לתלי עץ התפמה

אלא, שיש בדברים אלו סוד נפלא -

יש בעולם אנשים רבים שבראשם מצויה חכמה גדולה, אך מאחר ואין להם חכמת לב הריהם כחיות וכבהמות.

אחת הדוגמאות הבולטות לכך היא בלעם הרשע. בלעם היה חכם גדול, אך מאחר ולא עשה שימוש בחכמתו, לא היה לה כל ערך.

ניתן להניח על חמור מאות ספרים, ש"ס, בבלי וירושלמי, אך הספרים הללו לא הופכים אותו לחכם. הוא נותר חמור בדיוק כמו קודם! כך קורה גם לאדם שידוע הרבה אך לא משתמש בכך - פקחותו הרבה ושכלו הישר אינם הופכים אותו לאדם חכם, אלא לחמור נושא ספרים!

בביטוי 'חכם לב' מדובר באדם חכם שידוע להסיק מסקנות מחכמתו ולחיות בחכמה.

כשמבחינים באדם שמתנהג טוב, מקובל לומר שיש לו לב ולא שיש לו שכל, ולהפך - כשאדם מתנהג ברוע לא מתבטאים שאין לו שכל, אלא 'אין לו לב',

משום שהעולם שלנו הוא עולם המעשה והציפייה מן האדם היא להתנהג בהתאם לחכמה שיש לו.

דרך משל אפשר לדמות זאת לרופא גאון, שבקיא בכל סוגי הצמחים ויודע היטב מה רעיל, מה ממיט ומה רפואתו של כל צמח - ברם, הוא עצמו נוטל עשבי רעל ונותן לאחרים כדי שימותו. אדם כזה אינו חכם אלא טיפש כבעל חיים, שהרי הוא משתמש בחכמה שלו כדי להרע לבני אדם.

חכם, אפוא, פרושו חכם לב!

הקב"ה נותן חכמה לחכמים

בדניאל כתוב (ב, כא) "יהב חכמתא לחכימין" - הקב"ה נותן את החכמה רק לחכמים. שאלה על כך מטרוניתא - גייה אחת - את התנא רבי יוסי: מדוע אין הקב"ה נותן את החכמה לשוטים? והרי החכמים אינם צריכים את החכמה!

השיב לה: אם יבואו אליך שני אנשים ללוות כסף, האחד עשיר גדול ובעל נכסים, והשני עני שאין לו פרוטה. למי משניהם תלוו? - בודאי שתעדיפי לתת לעשיר, שיש סיכוי גדול יותר שהוא יחזיר את הכסף, מאשר העני, שבלי ספק יתקשה להשיב את ההלוואה.

כיוצא בכך נותן הקב"ה חכמה לחכמים, משום שהם חכמים דים כדי להשתמש בחכמה שנתנה להם!

כשהקב"ה רואה אדם שאינו בגדר של 'חמור נושא ספרים', אלא הוא חי בהתאם לידיעות שלו ומעביר את החכמה ללב - נותן לו הקב"ה חכמה נוספת, אולם מי שאינו חי בהתאם לחכמתו, אינו מקבל חכמה, משום שחבל על הידע הניתן לו.

בזאת יבואר הכתוב "חכם לב" החוזר ונשנה בכל מלאכת המשכן - "ובלב כל חכם לב נתתי חכמה" (שמות לא, ו) "כל איש אשר נשאו לבו" (שם לה, כא) "כל איש חכם לב" (שם לו, ב), שוב ושוב מוזכר לב בהקשר לחכמה, שכן התכלית העיקרית של החכמה הוא השימוש שנעשה בה.

החכמה הלב מסיעת לתפמים

הנמלה אינה נחשבת בעל חיים חכם במיוחד, ובכל זאת מפנה אותנו שלמה המלך אליה: "לך אל נמלה עצל, ראה דרכיה וחכם" (משלי ו, ו). ולכאורה מתאים היה יותר לכתוב "ראה דרכיה ותלמד להודור", אך שלמה מדגיש "ראה... וחכם", משום שללא חכמה - לא מופנמים הדברים.

ואמנם, מענג להתבונן בעבודת הנמלים ולראות כיצד הנמלה הקטנה מסוגלת להרים ולגרור גרגר גדול ממנה בהרבה! הנמלה אוגרת במהלך חייה הרבה יותר מזון מזה שהיא זקוקה לו - הגמרא אומרת שהנמלה צורכת במשך כל ימי חייה, שהם חצי שנה, חיטה ומחצה, פעם חפרו ומצאו במחילה שלה שלוש מאות כור חיטה! שאלוה: לשם מה היא זקוקה לכל הכמות הזו? וענתה: אולי יגזור עלי הקב"ה חיים וישנה את הטבע, וכך אוכל להשתמש במוכן...

את ההתעלות הרוחנית שלנו עלינו לזיוז בעצמנו, וכשהקב"ה יראה את רצוננו העז להתקרב אל הבורא יתברך, הוא ישפיע עלינו שפע רוחני במתנה, שכן "קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת" (תהלים קמה, יח) - כשהקב"ה רואה מישהו שקורא לו מכל הלב הוא נגלה אליו ומערה עליו רוח קדושה יותר מכפי שהיה משיג בכוחו שלו. (נתיבי אור)